

ΕΡΗΜΗ ΧΩΡΑ Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1821

Δέκα χρόνια μετά την κατάπνιξη της Εθνεγερσίας στο αίμα των Μακεδόνων, παρέμεναν ερημωμένη η ύπαιθρος, χέρσα τα χωράφια, δούλοι πολλοί Έλληνες, κατεστραμμένη η ηρωϊκή Νάουσα, πυρπολημένες εκκλησιές. Τον Μάιο του 1821 στη Θεσσαλονίκη είχαν εκτελεσθεί οι πρόκριτοι Μενεξές, Μπαλάνος, Πάϊκος, Γούναρης, Νάνος, Αχτάρης, Πεσές, Αναγνώστης, Παπάς και Κυδωνιάτης. Μέχρι το 1828 οι διμευμένες περιουσίες αυτών και των φυγάδων επαναστατών εκπλειστηριάζονταν, τα σκλαβοπάζαρα λειτουργούσαν και κατεστραμμένοι πια οι Έλληνες δεν μπορούσαν να πληρώσουν τον φόρο τους. Ο Σουλτάνος προσπαθούσε να επαναφέρει την ζωή που ο ίδιος είχε πνίξει ενώ ταυτόχρονα αναγνώριζε την ανεξαρτησία του πρώτου μικρού Ελληνικού Κράτους και, συνεπώς, δεν φοβόταν νέα εξέγερση των ραγιάδων του - προς το παρόν τουλάχιστον. Πολλοί Θεσσαλονικείς επιχειρούν να λάβουν την ελληνική υπηκοότητα αλλά οι Οθωμανοί τους εμποδίζουν.

Την κατάσταση περιγράφουν τα Αυτοκρατορικά Φιρμάνια, τα διατάγματα, οι αναφορές και τα άλλα επίσημα έγγραφα που διασώθηκαν από το πλούσιο Αρχείο του Ιεροδικείου Θεσσαλονίκης. Το 1831 ο Σουλτάνος αναφέρει ότι πριν καιρό είχε δώσει εντολές να ληφθούν μέτρα για να ζωντανέψει η ερημωμένη Νάουσα και η περιοχή της. Όμως, μόνον εκατό οικογένειες Μουσουλμάνων εγκαταστάθηκαν σε διμευμένα σπίτια και χωράφια εκτελεσμένων Ελλήνων αλλά δεν μπορούσαν να πληρώσουν ούτε μειωμένους φόρους. Διατάσσει, λοιπόν, τον καϊμακάμη της Θεσσαλονίκης να μελετήσει το πρόβλημα και να προτείνει λύση. Κατ' ανάγκην επιτρέπει να αποδοθούν τα σπίτια, τα αμπέλια και τα χωράφια σε όσους φυγάδες ραγιάδες επιστρέψουν και δηλώσουν υποταγή. Το 1832 επέστρεψαν αρκετοί ραγιάδες οι οποίοι πήραν πίσω την περιουσία τους: 175 κτήματα και 746 στρέμματα αμπέλια και μουριές. Παρέμεναν, όμως, αδιάθετα 749 κτήματα. Προηγουμένως καταγράφονται 410 Ναουσαίοι που σκοτώθηκαν ή διέφυγαν και επικηρύχθηκαν ή εγκατέλειψαν την πόλη. Το 1833 πουλήθηκαν τέσσερα αρχοντικά με κήπους και αχυρώνες και επίσης 1.200 στρέμματα βοσκότοποι και χωράφια που είχαν διμευθεί γιατί ανήκαν στον ηγέτη της Επανάστασης Ζαφειράκη Θεοδοσίου, Λογοθέτη.

Το 1831 ο Σείχ-ουλ Ισλάμ, ανώτατος ιερωμένος του Ισλάμ, διατάσσει με ιραδέ του να απελευθερωθούν και να επιστρέψουν στις εστίες τους όσοι ραγιάδες ήταν δούλοι Μουσουλμάνων και δεν είχαν εξισλαμισθεί. Σ' αυτούς να καταβληθούν τα έξοδα για την επιστροφή τους ώστε να καλλιεργήσουν ξανά την γη τους που παρέμενε χέρσα. Ωστόσο, ελάχιστοι απελευθερώθηκαν και, μετά δύο χρόνια, επαναλαμβάνει την ίδια διαταγή ο αναπληρωτής του Ρούμελη-Βαλεσή. Παρ' όλα αυτά, τον Φεβρουάριο 1838 ο Θεόδωρος Βαλλιάνος, πρώτος Γ. Πρόξενος της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη, γράφει σε αναφορά του προς την Αθήνα ότι σε όλη Μακεδονία και τη Βόρειο Θεσσαλία έως τη Λάρισα Ελληνίδες ζουν ακόμη σκλάβες σε κάθε πλούσιο σπίτι Μουσουλμάνου.

Στη Θεσσαλονίκη, πριν το 1821, οι Έλληνες πλήρωναν κατά 33% υψηλότερους φόρους από τους πολυπληθέστερους τους Εβραίους γιατί ήταν πλουσιότεροι. Μετά σφαγιάστηκαν και όσοι απέμειναν έχασαν τα κέρδη τους. Το 1825 ο Σουλτάνος με φιρμάνι του αποδέχεται αίτημά τους, που προσυπογράφει ο Πατριάρχης, και δίνει διαταγή να υπολογισθούν ξανά οι φόροι μειωμένοι σύμφωνα με την νέα κατάσταση. Ωστόσο, τα σκλαβοπάζαρα εξακολουθούσαν να λειτουργούν. Έτσι την ίδια χρονιά ο Σουλτάνος απαγορεύει να πωλούνται οι σκλάβοι απλώς στην Αίγυπτο και διατάσσει να διμεύονται τα καράβια και οι δούλοι των δουλεμπόρων που τον παρακούν.

Η Ελληνική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης το 1824 αναγκάζεται να πουλήσει σε δύο Εβραίους το μεγάλο νοσοκομείο της Σπιτάλια με τίμημα 7.900 γρόσια.

Το 1827 ο Σουλτάνος αναγγέλλει ότι τα στρατεύματά του κατέλαβαν την Αθήνα. Διατάσσει πανηγυρισμούς και, βέβαιος ότι καταπνίγει πια την Εθνεγερσία, διατάσσει τους αξιωματούχους του: *‘Όθεν καταβάλλατε πάσαν προσπάθειαν δια την εν τω μέλλοντι καθυσύχασιν της ψυχής και της καρδίας των ραγιάδων.* Ταυτόχρονα με άλλο φερμάνι του αμνηστεύει τους ραγιάδες της Κασσάνδρας διότι η χερσόνησος είχε ερημωθεί μετά στις σφαγές του 1822. Γράφει στον Βεζύρη Ομέρ πασά, καϊμακάμη της Θεσσαλονίκης: *Η χερσόνησος αυτή επί του παρόντος είναι κατεστραμμένη και έρημος, οι δε λησταί κατά καιρούς ωχυρώθησαν εντός αυτής. Επιβάλλεται όθεν όπως μετακληθούν και εγκατασταθούν εκ νέου οι από της επανάστασεως φυγόντες ραγιάδες ίνα ούτω επιδιωχθή η ανάπτυξις και η πρόοδος εφ’ όσον οι ραγιάδες εκπληρώσουν τους τύπους της υποτελείας, της υπακοής, της πίστεως και της τιμιότητος.* Την ίδια χρονιά αναγνωρίζει ότι μαζί με την Κασσάνδρα είχαν καταστραφεί τα Σιδηροκαύσια στην χερσόνησο του Άθω και όλη η περιοχή του Λαγκαδά. Επιτρέπει στους ραγιάδες, που επέστρεψαν μετά την αμνηστία, να αναστηλώσουν τις εκκλησιές τους οι οποίες είχαν πυρποληθεί. Η άδεια παρέχεται υπό τον όρον ότι η ανοικοδόμησις αυτών θα συντελεσθή κατά τας παλαιάς διαστάσεις και τον ρυθμόν αυτών χωρίς να υψωθούν ούτε κατά μίαν σπιθαμήν ούτε κατά ένα δάκτυλον.

Την ίδια χρονιά ο Μαχμούτ Β΄ ως Χαλίφης των Πιστών του Αλλάχ είχε απαγορεύσει την φιλελεύθερη αίρεση των Μπεκτασή, μίαν από τις εννέα μουσουλμανικές αιρέσεις της Αυτοκρατορίας, που έχει στοιχεία Χριστιανισμού. Τότε στη Θεσσαλονίκη κατεστράφησαν οι δύο τεκέδες όπου εμόναζαν οι Δερβίσηδες. Ήσαν στην Άνω Πόλη ο τεκές Καρά-Μπαμπά και στον Δήμο Μεγάλου Βαρδαρίου ο τεκές Μπαγεζήτ-Μπαμπά. Ο Σεΐχης, ηγούμενος του πρώτου, απέδρασε.

Πριν την Επανάσταση οι Έλληνες Θεσσαλονικείς συναγωνίζονταν στο εμπόριο τους Εβραίους συμπολίτες τους που όμως υπερείχαν διότι συνδέονταν στενά με Εβραίους όλης της Ευρώπης. Καθώς η Θεσσαλονίκη ήταν μεγάλο λιμάνι του διεθνούς εμπορίου Ανατολής-Δύσης, όσοι το διεξήγαν ορίζονταν με βεράτι και ονομάζονταν έμποροι Ευρώπης ασκώντας μονοπώλιο. Έμποροι Ευρώπης το 1812 ορίσθηκαν ο Έλληνας Νικόλαος Π. Ρογκότης και οι Εβραίοι Ιωσήφ Μπενσουσάν, Μεναχέμ Σαμουήλ Γκατένιο και Ιακώβ Μποχώρ Σεβή. Στην μεγάλη -για την εποχή- βιοτεχνία, στα παντοπωλεία, στους φούρνους και στα ποτά υπερείχαν οι Έλληνες. Από τους 14 μεγάλους δημοσίους -μπεηλίκ-μύλους μέσα στην πόλη, οι 12 αναφέρονται στην ιδιοκτησία των Ελλήνων Κώστα Μπασλή, Αποστόλου, Πατσίκα και Νικολάου, Νικολάκη, Ιωάννου και Αποστόλου, Χρήστου και Νικολάκη, Τζόλα και Κώστα Μπασλή, Ιωάννου, Αθανασίου, Ιωάννου και Γρηγορίου, Μούσιου, Γεωργίου, Ζάγιου και Μήτρου. Ο 13^{ος} ανήκε στον Βούλγαρο Καραγιοβάν και κύριος 14^{ος} άγνωστος.

Οι Έλληνες επίσης μονοπωλούσαν το πόσιμο νερό. Πριν ακόμη την άλωση το 1430 το νερό από τον Χορτιάτη κατέβαινε με αγωγούς στο Επταπύργιο, περνούσε από την Μονή Βλατάδων και διακλαδίζονταν στις κρήνες της πόλης. Το 1813 στο Ειρηνοδικείο αναφέρονται ιδιοκτήτες των πηγών του Χορτιάτη οι Έλληνες προεστοί και μεγαλέμποροι Νάνος Γούτα Κανταντζόγλου, Σπανδωνής γαμβρός του Κανταντζόγλου, Μενεξές, Μήτρος Γούναρης, Γιαννάκης Μπασλή και Πολύζος Χατζημόσχου. Συμφωνούν με τον μοντεσελίμη Γιουσούφ μπέη να επισκευασθεί ο κεντρικός αγωγός με δημόσια δαπάνη και αυτοί να ανταποδώσουν στο Δημόσιο έναν μικρό φόρο που θα επιβληθεί στον τελικό καταναλωτή: 250 γρόσια οι πλούσιοι, 175,50 οι εύποροι και 150 οι πιο φτωχοί σε κάθε 220 μασούρια-περίπου λίτρα-νερού. Το 1824 επισκευάζεται πάλι ο αγωγός. Το 1825 λειτουργεί ο δεύτερος αγωγός που έρχεται από τα δυτικά και καταλήγει στη υδραγωγείο Λεμπέτι.